

Handläggare
Kersti Lilja
Telefon: 08-508 31 556**Till**
Kulturnämnden
2014-12-09
Nr 8

Remissvar angående samråd om förslag till detaljplan för Börshuset, Rådstugan 1 i stadsdelen Gamla Stan

Förslag till beslut

Att tillstyrka förslag till detaljplan för Rådstugan 1.

Sammanfattning

Börshuset på Rådstugan 1 är en av den svenska byggnadshistoriens främsta märkesbyggnader och utgör en väsentlig del av Stockholms mest centrala historiska miljöer. Det kulturhistoriska värdet ligger på flera plan och innefattar samhällshistoriska, stadsbyggnadshistoriska, byggnadshistoriska och arkitekturhistoriska och arkitektoniska värden.

Stadsbyggnadskontoret har upprättat ett detaljplaneförslag vars huvudsyfte är att bekräfta fastighetens kulturhistoriska värden såväl exteriör som interiört. Detaljplanen ska ge ett starkt och detaljerat skydd för de kulturhistoriska värdena och säkerställer ett bevarande samt möjliggör en hållbar användning som överensstämmer med dessa värden. Förvaltningen har deltagit i framtagandet av planen och ser positivt på den föreslagna detaljplanen.

Kulturförvaltningen tillstyrker härmed planförslaget.

Berit Svedberg
KulturdirektörAnn-Charlotte Backlund
Stadsantikvarie/museichef

Underlag för beslut

Samrådshandlingar rörande förslag till detaljplan för Börshuset, Rådstugan 1 i stadsdelen Gamla Stan, S-Dp 2012-13703 kan läsas i sin helhet på stadsbyggnadskontorets hemsida www.stockholm.se/detaljplaner

Utredningar som ligger till grund för planarbetet är:

- Kulturhistoriskt underlag och skyddsbestämmelser för Rådstugan 1 (Kersti Lilja, Stadsmuseet, 2014)
- Vårdprogram för Börshuset (Fastighetskontoret, 2012)
- Byggnadshistorisk inventering av Rådstugan 1, Börshuset (Stadsmuseet 2012)

Övrigt underlag:

- Äldre ritningar och grafiska tryck (Stadsmuseet)
- Fotografier (Ingrid Johansson, Stadsmuseet)

UTLÅTANDE

Remissen

Stadsbyggnadskontoret har remitterat ärendet till Stadsmuseet för svar senast 2014-12-16.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts av Stadsmuseets kulturmiljöenhet.

Bakgrund

Ändringen av detaljplanen är en del av Stockholms fastighetskontors satsning på att öka kvaliteten avseende bevarandefrågor för kulturhistoriskt värdefulla byggnader.

Detaljplaneförslaget

Stadsbyggnadskontoret beslutade den 10 april 2014 att påbörja detaljplanarbetet för Rådstugan 1.

Detaljplanens huvudsyfte är att möjliggöra ett bevarande av byggnadens kulturhistoriska värden och att utveckla dessa, både interiört och exteriört. Avsikten är att detaljplanen ska ge ett starkt och detaljerat skydd som bekräftar fastighetens kulturhistoriska bevarande. Skyddet ska motsvara eller ha samsyn

med en byggnadsminnesförklaring. Detaljplanen syftar även till att möjliggöra en bredare och hållbar användning av byggnaden som överensstämmer med dess kulturhistoriska värden. Verksamheten och tekniska system ska anpassas efter byggnadens förutsättningar. Vidare är detaljplanens syfte att byggnaden ska vårdas och underhållas så att det kulturhistoriska värdet inte minskar och möjliggöra en utveckling av det kulturhistoriska värdet. Planen syftar även till att bekräfta elnätstationen som ligger placerad underbyggd under Stortorget

Stadsmuseet har tagit fram ett kulturhistoriskt underlag och förslag till planbestämmelser.

Historik

Rådstugan 1, Börshuset, utgörs av ett eget kvarter och ligger i fonden på Stortorget i Gamla Stan. Byggnaden markerar Stockholms medeltida centrum i närheten av kungliga slottet och Storkyrkan. Stortorget har sedan senmedeltiden varit stadens mest betydande plats för försäljning av varor. Det tidigare rådhuset låg sedan 1200-talet vid Stortorget norra sida. Behovet att lösa frågan om en särskild byggnad för handel och ett nytt rådhus påbörjades på 1600-talet. Flera arkitekter ritade olika förslag. Valet av arkitekt föll till slut på arkitekten och bygglédaren Erik Palmstedt. Byggnationen påbörjades år 1768. Börshuset har både rokokons rundade former och klassismens formspråk. Materialen valdes med tanke både på ekonomi och hållfasthet. Nya metoder och byggnadsmaterial prövades i byggnationen. Byggnadens höjd och placering studerades särskilt i förhållande till platsens form och storlek.

Börshuset vid Stortorget efter en tuschlavyr av Erik Palmstedt.

Vy från Stortorget. Börshusets exteriör är i huvudsak intakt från uppförandetiden på 1770-talet.

En snidad port mot Källargränd är, liksom de uppställda och dekorerade portarna mot Stortorget, välbevarade från byggnadens uppförande. Med sina snidade druvklasar markerar den ingången till krogen Börskällaren, borta sedan länge

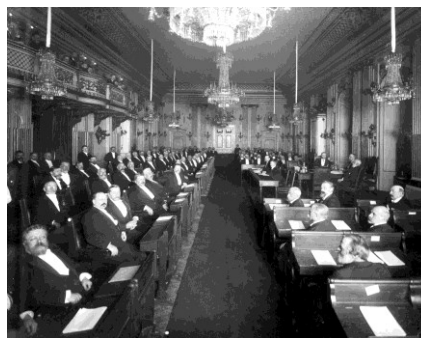

Stora börssalen 1896. Foto SSM

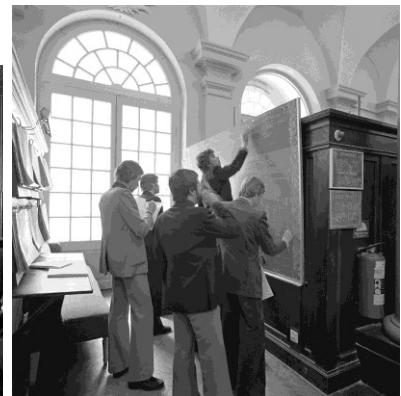

Fria förhandlingssalen 1923. Foto SSM

Rum och salar försågs med inredningar, dekor och snickerier. Fest- och börssalarna fick påkostade inredningsdetaljer som förgyllningar, speglar samt uttrycksfulla kolonner och pilastrar. Först 1776 togs byggnaden i bruk. När byggnaden var färdig inrymde den lokaler för börshandeln, olika försäkringskontor, stadsfullmäktige, bemedlingskommissionen, borgerskapets äldste och i östra delen restaurangen Börskällaren. Högst upp fanns redan då två bostadslägenheter. Börshuset är i huvudsak intakt från byggnadstiden med ett fåtal nytillskott och ändringar. När stadsfullmäktige flyttade till stadshuset på 1920-talet flyttade Svenska Akademien och Nobelbiblioteket in. När börsen lämnade byggnaden i början av 2000-talet flyttade Nobelmuseet in.

Svenska Akademien 1902

Börsern 1978

Kulturhistoriskt värde

Gamla Stan utgör en historisk miljö av oersättligt värde, sett både ur ett svenskt och internationellt perspektiv. Byggnadernas mångfald vad gäller funktion och arkitektonisk rikedom speglar också Stockholm som bostadsort, handelsstad, administrativt centrum och huvudstad. Börshuset är en av den svenska byggnadshistoriens främsta märkesbyggnader. Byggnaden utgör en väsentlig del av del av Stockholms mest centrala historiska

miljöer. Det kulturhistoriska värdet ligger på flera plan och innefattar samhällshistoriska, stadsbyggnadshistoriska, byggnads- och arkitekturhistoriska och arkitektoniska värden.

Ur ett samhällshistoriskt perspektiv har byggnaden ett värde som representant för börshandeln som bedrevs här under mer än 200 år. I förhållande till sina grannar Storkyrkan och slottet, som illustrerar den kyrkliga respektive den statliga makten, företräder Börshuset den ekonomiska. Byggnaden uppfördes på initiativ av det alltmer framträdande borgerskapet med främsta syfte att främja köpmännens handel med varor. Byggnaden är också nära sammanknuten med Svenska Akademien och fyller därför en särskild roll både nationellt och internationellt. I ett stadsbyggnadshistoriskt perspektiv markerar Börshuset Stockholms gamla centrum i närheten av kungliga slottet och Storkyrkan.

Byggnaden är ännu i dag, med sin medvetna placering och utformning, av stor betydelse för stadsbilden och upplevelsen av Stortorget. Byggnaden har en framträdande plats i svensk arkitekturhistoria som det slutliga ledet i den hundraåriga process där flera betydande arkitekter bidrog med förslag till ett nytt börshus. I korsningen mellan två stilepoker innehåller byggnaden både rokokons rundade former och klassicismens mer antikinspirerade formförråd. Fasadens utformning och Stora börssalens inredningar är tydliga exempel på denna svängning i smak. Interiören visar stilriktighet och exempel på skickliga hantverksarbeten och påkostade dekorationer.

Börshuset är i huvudsak intakt från byggnadstiden, både utvändigt och invändigt, vilket stärker de arkitektoniska värdena. Det yttre har en påtaglig prägel från 1770-talet med endast få nytilskott. Flertalet av fönstren samt de fint snidade portarna är ursprungliga. De olika materialen i fasaden, som natursten, tegel, puts, järn och bly, ger värdefull information om 1700-talets hantverk och byggnadsteknik. Invändigt är planlösningarna i stort sett välbevarade. Festsalar och enklare utrymmen har bevarade inredningar framför allt i form av snickerier som dörrar samt paneler för väggar och fönster.

Börshallen i bottenvåningen, som är uppförd med två stora längsgående rum som är välvda och försedda med kolonner och pilastrar, är ett av stadens mest särpräglade och stämningsfulla rum från 1700-talets andra hälft. Stora börssalens förgyllda inredningar speglar den påkostade och festliga inramning

borgerskapet ville omge sig med. De båda lägenheterna högst upp på vardera kortsidan har högt kulturhistoriskt värde eftersom tjänstebostäder i offentliga byggnader ofta har försvunnit. Källarna, med sina suggestiva, oputsade tegelvalv, och vindarna med bland annat ursprungliga takstolar och trappa till klocktornet har stort kulturhistoriskt värde i sitt välbevarade skick.

Det största och för byggnadens ursprungliga karaktär mest skadliga ingreppet är överbyggnaden av de två innergårdarna som har skett i etapper under 1900-talet. Detta är särskilt påtagligt i bottenvåningen och mellanvåningen. Den östra har dessutom fått ett glastak. Det innebär att dessa delar har mist sina ljusinsläpp. Utmärkande för de flesta andra förändringar ända från 1700-talet och fram till i dag har dock varit respekt för den ursprungliga byggnaden och dess egenart. Denna ambition bör respekteras även framöver vid nödvändiga förändringar.

Förvaltningens synpunkter

Planförslaget håller en hög ambitionsnivå och innebär att Börshuset, en av den svenska byggnadshistoriens främsta märkesbyggnader, ges ett starkt och detaljerat skydd. Föreslagen plan både säkerställer fastighetens kulturhistoriska värden samt möjliggör en bredare och hållbar användning av byggnaden som överensstämmer med dess kulturhistoriska värden.

Stadsmuseet har medverkat i detaljplanearbetet genom att ta fram ett kulturhistoriskt kunskapsunderlag och förslag till skydds- och varsamhetsbestämmelser som grund för detaljplanen.

Med hänvisning till ovanstående tillstyrker Kulturförvaltningen planförslaget.

/SLUT

Bilaga:

Plankarta